

СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

У статті розглядається проблема структурування змісту філологічної підготовки студентів педагогічних коледжів. Дослідження спирається на розуміння категорій «зміст освіти» і «зміст навчання». Визначаються основні критерії структурування змісту філологічної підготовки.

Сучасні глобальні трансформації суспільства, закони і нормативні акти про освіту зумовлюють суттєві зміни в теорії і практиці освіти, формування компетентних фахівців, здатних до постійного оновлення. Однією з важливих передумов входження України до єдиного європейського освітнього простору є формування готовності викладачів і студентів ВНЗ до інноваційної діяльності.

Зміни в педагогічній науці призвели, зокрема, до того, що визначальним критерієм у формуванні особистості студента педагогічного коледжу є якість навчання, зміцнення довіри між суб'єктами освіти в навчальних закладах такого рівня. Переважна більшість досліджень з теми зорієнтована на університетське навчання. Проблема залучення студентів педагогічних коледжів до засвоєння змісту філологічної підготовки, яка передбачає врахування психолого-педагогічних закономірностей, послідовність і системність дидактичних засад, форм, методів та прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності, є недостатньо дослідженою теоретично і практично у вітчизняній педагогічній науці.

Структурування змісту філологічної підготовки студентів педагогічних коледжів – це, на нашу думку, процес, який полягає у системній побудові навчально-пізнавальної діяльності і спрямований на обробку, цільову орієнтацію наукової інформації та її адаптацію до навчальних умов, тобто надання реальної, конкретної за змістом і формою побудови навчального матеріалу, що пропонується студентам. Більшою мірою це стосується структурування змісту філологічних дисциплін як системотворної складової їх професійної підготовки.

Метою нашої статті є аналіз структурного змісту філологічної підготовки студентів педагогічних коледжів.

У процесі дослідження ми спиралися на чітке розуміння таких категорій, як «зміст освіти» і «зміст навчання». Зміст освіти – це зумовлені цілями та потребами суспільства вимоги до системи знань, умінь і навичок, світогляду та громадських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формуються в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку науки, техніки, технологій і культури [1, 44].

Аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел дає змогу виокремити систему наукових вимог до формування змісту освіти. Основними з них є:

1. Провідна роль у визначенні змісту освіти для підростаючого покоління належить меті й завданням виховання, які ставить суспільство перед освітніми закладами.

2. Гуманістична спрямованість змісту освіти зумовлює його відповідність сучасним потребам і можливостям особи, пріоритет загальнолюдських цінностей, здоров'я людини, її вільний розвиток.

3. Науковість змісту освіти передбачає включення сюди лише тих фактів і теоретичних положень, які є сталими в науці; матеріалу, що відповідає сучасному стану науки, її новітнім досягненням; чіткість висновків з питань розвитку природи і суспільства. Це означає, що в кожній темі, яка вивчається, повинні бути визначені відповідні світоглядні, моральні, естетичні, екологічні ідеї.

4. Полікультурність полягає в поєднанні гуманітарної, природничо-математичної освіти й трудової підготовки, класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, забезпеченні органічного зв'язку з національною історією, культурою, традиціями.

5. Світський характер освіти. Закон України «Про освіту» закріплює світський характер освіти. Зміст освіти передбачає можливість розкриття перед учнем реальності об'єктивного світу, його суперечливості, пізнаваності.

6. Інтегративність, що означає орієнтацію на інтегральні курси, пошук нових підходів до структурування навчального матеріалу як засобу цілісного розуміння та пізнання світу.

7. Єдність змістової й процесуальної сторін навчання при формуванні і структуруванні змісту навчальної інформації, що передбачає наявність у всіх навчальних предметах пізнавальної й практичної перетворювальної діяльності. Навчання в цьому зв'язку є не тільки способом одержання знань і формування умінь та навичок, а й засобом озброєння студентів методами здобування нових знань, самостійного набування умінь та навичок.

8. Відповідність основних компонентів загальної освіти структурі базової культури особистості. Ці компоненти представлені у вигляді досвіду пізнавальної, практичної, творчої діяльності й досвіду ставлень особистості.

9. Послідовність полягає в плануванні змісту, який розвивається по висхідній лінії, де кожне нове знання спирається на попереднє і впливає з нього.

10. Відповідність віковим можливостям і рівню підготовки студентів, яким та чи інша система знань, умінь пропонується для засвоєння.

11. Доступність визначається структурою навчальних планів і програм, способом викладу наукових знань у навчальних книгах, а також порядком уведення й оптимальною кількістю наукових понять і термінів, які необхідно засвоїти.

12. Підтримка світового стандарту в змісті освіти допомагає навчальним закладам інтегрувати в світовий освітянський простір.

Головними завданнями, що вирішуються в процесі засвоєння філологічного матеріалу в педагогічних коледжах, є:

- виховання свідомого прагнення до вивчення української й англійської мов;
- вироблення у студентів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;
- ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок: орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;
- формування духовного світу студентів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства.

Зміст навчання є науково обґрунтованим методичним і навчальним матеріалом, засвоєння якого забезпечує здобуття освіти і кваліфікації відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня. Так, В. Якунін вважає, що зміст навчання існує в трьох формах: у формі навчальної дисципліни; у виді навчального тексту; у формі навчального завдання [6, 65].

Адаптована форма наукового знання генерує навчальну дисципліну, що включає, з одного боку, предметну галузь знань, а з іншого – знання закономірностей пізнавальної діяльності.

Мовна форма вияву навчальних знань утворює навчальний текст. За видами кодів, знаків, за допомогою яких фіксуються знання, навчальні тексти розподіляються на письмові (алфавітні, піктографічні), усні (розмовна мова) й технотронні (радіо і звукозапис).

Навчальне завдання може бути визначене і як певний етап навчально-пізнавальної діяльності, і як спрощена, рафінована форма реальних проблемних ситуацій, і як навчальний текст або його частина, призначення якої – регуляція пізнавальної діяльності. В останньому визначенні рішення навчального завдання означає розуміння навчального тексту.

Зміст навчання визначається програмами підготовки кваліфікованих фахівців певних освітньо-кваліфікаційних рівнів, структурно-логічною схемою підготовки, програмами навчальних дисциплін, іншими нормативними документами та навчальною й навчально-методичною літературою.

Навчальні програми з української (рідної) та англійської мов розроблені на основі Закону України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» й Державного стандарту освіти. У них враховано державний статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчальних предметів, що мають певні інтегративні функції та спрямованість на формування особистості, готової до творчої діяльності у всіх сферах життя демократичного суспільства, сучасні організаційні форми, методи і технології навчання.

Відповідно до цього зміст програм диференційовано на чотири змістові лінії, які тісно пов'язані між собою: мовленнєву, мовну, соціокультурну й діяльнісну (стратегічну).

Зміст мовленнєвої змістової лінії реалізується шляхом поступового ускладнення й поглиблення мовленнєвознавчих понять і формування вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Мовна змістова лінія реалізується через систему зв'язків між елементами змісту предмета, які зумовлюють систематичне й різнобічне збагачення мовлення учнів лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними засобами, удосконалення мовних і мовленнєвих умінь.

Зазначені дві змістові лінії (мовна і мовленнєва) – основні, оскільки визначають безпосередній предмет навчання, його структуру, кількість годин, що виділяються на їх засвоєння, а також супроводжуються певними вимогами до навчальних досягнень учнів. Соціокультурна і діяльнісна лінії є засобами досягнення основної освітньої мети вивчення філологічних дисциплін.

Вимогами до засвоєння змісту мовленнєвої й мовної змістових ліній виступають критерії, за якими визначається рівень навчальних досягнень студентів з предмета. А вимоги до соціокультурної й діяльнісної ліній підпорядковуються освітнім завданням перших двох змістових ліній, тому їх реалізація контролюється опосередковано через вимоги, що ставляться до засвоєння мовного й мовленнєвого компонентів змісту програми. Водночас володіння цими загальними вміннями й навичками є важливою умовою формування спеціальних компетенцій (мовної, мовленнєвої, комунікативної), умовою та показником особистісного розвитку учня.

Комунікативно-функціональний підхід, який покладено в основу навчання мов, передбачає пріоритетний розвиток умінь і навичок мовленнєвої діяльності, а робота над мовною теорією, формування знань та умінь з мови підпорядковується інтересам розвитку мовлення. Тому зміст програмового матеріалу розпочинається мовленнєвою змістовою лінією, яка полягає в забезпеченні навичок аудіювання, читання, говоріння та письма.

Призначення мовної змістової лінії здійснюється в процесі засвоєння учнями системних знань про мову і є передумовою формування відповідних умінь як засобу пізнання, спілкування, самовираження людини (мовна компетенція).

Роль діяльнісної змістової лінії виявляється у вдосконаленні загальних пізнавальних, організаційних, контрольних-оцінних, творчих умінь, ціннісних орієнтацій, які розвивають у студентів когнітивні здібності, в опануванні стратегій, що визначають оптимальність мовленнєвої діяльності, спрямованої на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем (стратегічна компетенція). Реалізація цієї змістової лінії відбувається в процесі роботи над засвоєнням навчального матеріалу мовної, мовленнєвої й соціокультурної змістових ліній, а також використання інтелектуально-операційного та ціннісного змісту з інших навчальних предметів.

Соціокультурна змістова лінія є засобом опанування національних і загальнолюдських культурних та духовних цінностей, нормами, які регулюють стосунки між поколіннями, сприяють естетичному й морально-етичному розвитку особистості, органічному входженню її в соціум (соціокультурна компетенція). Реалізується ця змістова лінія на основі дібраних текстів відповідної тематики, що використовуються як дидактичний матеріал мовної і мовленнєвої змістових ліній, а також за допомогою системи спеціальних та інтелектуально й емоційно орієнтованих завдань.

Отже, зміст навчального матеріалу філологічних дисциплін у педагогічному коледжі включає такі компоненти: 1) сфери спілкування, теми, ситуації; 2) мовний, мовленнєвий, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий навчальний матеріал; 3) знання, навички та вміння мовлення.

Ефективне опанування студентами змісту навчання й досягнення цілей навчання з засвоєння філологічного матеріалу відбувається за умови організації навчального процесу згідно з основними принципами.

Соціокультурний принцип – це вивчення мови на основі створеної народом оригінальної та яскравої культури, відображеної в міфології, традиціях і звичаях, усній народній творчості, творах красного письменства, а також акумульованої в перекладних літературних творах інших народів.

Принцип органічного поєднання навчання мови і мовлення як засобу й способу мовленнєвої діяльності, її змісту і форми означає, що вивчення мовних понять, правописних правил, орфоепічних норм не є самоціллю, а засобом досягнення основної освітньої мети.

Принцип здійснення поліфункціональності рідної мови в процесі навчання –

комунікативної, пізнавальної, культураносної, експресивної, естетичної, ідентифікаційної, креативної та ін. – реалізується шляхом використання необхідних комплексів навчальних засобів, які би задовольняли освітні потреби студентів.

Принцип практичної спрямованості навчання виявляється в систематичному збагаченні мовлення учнів лексичними, фразеологічними, граматичними, стилістичними та іншими виражальними засобами мови, що мають забезпечити стабільний приріст і розширення лексичного запасу студентів, урізноманітнення граматичної будови їхнього мовлення, вдосконалення вправності учнів у слововживанні, доборі найбільш виправданих синонімів на рівні лексеми, словосполучення, фразеологізму, речення в конкретному контексті й ситуації спілкування тощо.

Накопичення певного фонду знань є важливою умовою інтелектуальної й активної пізнавальної діяльності. Без запасу структурованих знань інтелектуальний розвиток особистості неможливий. Вони становлять певну сукупність понять, визначень, тверджень, властивостей і характеристик, умінь і навичок, які можуть утворювати структурні компоненти, що пов'язані між собою зв'язками різного характеру, – так звані модулі знань.

Процес засвоєння студентами змісту навчання характеризується насамперед міцністю, під якою розуміють незалежність використання засвоєних знань і сформованих умінь від часу, особливостей ситуацій та умов. Міцність засвоєння знань залежить від системності, смислової організованості навчального матеріалу (тобто структурованості), його особистісної значущості для студентів та їх емоційного ставлення до нього.

Правильно організований процес навчання сприяє формуванню якісних знань, невід'ємними характеристиками яких є їх усвідомленість, повнота, глибина, оперативність, гнучкість, конкретність й узагальненість, системність і структурність (А. С. Нісімчук, Г. В. Рогова, І. О. Смолюк, О. В. Хоменко й ін.).

Контроль за якістю знань є органічною частиною всього педагогічного процесу і засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) змісту філологічного матеріалу. Він – наскрізна умова ефективності організації навчально-пізнавальної діяльності студентів педагогічного коледжу. Основними способами здійснення контролю можуть бути: бліц-опитування, виконання тестових завдань, колоквиум, контрольний замір знань, написання робіт пошукового і творчого характеру, іспит (за п'ятибальною системою) [4].

При структуруванні змісту філологічної підготовки обов'язково враховується змістовий компонент модульної побудови навчання, що сприяє використанню сучасних дидактичних технологій, забезпечує структурування змісту філологічної підготовки, дає змогу шляхом пізнавально-інструментальної сукупності дій викладачів та студентів реалізувати професійний аспект становлення особистості студента педагогічного коледжу.

Аналіз досліджень і практичного досвіду дав можливість визначити певні особливості модульного навчання. Воно:

- забезпечує обов'язкову трансформацію кожного компонента дидактичної системи і свідомого їх представлення в модульній програмі й модулях;
- вимагає чіткої структуризації змісту навчання, послідовного викладу теоретичного матеріалу, забезпечення навчального процесу методичним матеріалом і системою оцінки й контролю засвоєння знань, що дозволяє корегувати процес навчання;
- передбачає варіативність, адаптацію навчального процесу до індивідуальних можливостей і інтересів студентів.

Особливості модульного навчання дозволяють виявити його високу технологічність, що визначається:

- структуризацією змісту навчання;
- чіткою послідовністю подання всіх елементів дидактичної системи (цілей, змісту, способів керування навчальним процесом) у формі модульної програми;
- варіативністю структурних організаційно-методичних одиниць.

Існують такі моделі компонування знань:

- логічна модель, яка використовується для символічного запису понять, суджень, процесів;

– продуктивна модель, що є набором правил, інструкцій, алгоритмів для виконання пізнавальних завдань і здійснення творчих робіт;

– фреймова модель (фрейм – рамка, тобто одиниця уявлення здобутих знань), яка структурує й систематизує інформацію в спеціальні таблиці, схеми, презентації;

– модель семантичної мережі, що базується на представленні знань з використанням графів, блок-схем, малюнків [2, 21–22].

Таким чином, встановлено, що структурування змісту філологічної підготовки майбутніх педагогів визначається переважно освітніми технологіями. Усі відомі моделі організації навчально-пізнавального процесу реалізуються за допомогою стратегій вирішення навчально-пізнавальних завдань. Основними критеріями структурування змісту філологічної підготовки студентів педагогічного коледжу вважаємо: наявність чіткої та діагностично зумовленої мети навчання; модульну побудову змісту предметів; представлення знань у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань; наявність чіткої послідовності, логіки, певних етапів засвоєння змістових модулів навчальних курсів філологічного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В. І. Дидактика. – К.: Либідь, 2005. – 262 с.
2. Гризун Л. Е. Фреймова модель представлення знань як основа структурування навчальної дисципліни на засадах інтеграції наукових знань // Інформаційні технології в освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24–26 травня 2006 року). – Мелітополь: МДПУ, 2006. – С. 21–22.
3. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: Навч. посібник – К.: Просвіта, 2000. – 368 с.
4. Онищук В. О. Урок в современной школе. – М.: Просвещение, 1981. – 181 с.
5. Смолюк І. О. Педагогічні технології: дослідження соціально-особистісного аспекту. – Луцьк: Вежа, 1999. – 294 с.
6. Якунин В. А. Педагогическая психология: Учеб. пособие. – СПб: Издательство Михайлова В. А., 2000. – 173 с.